

SECTION 10. PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-517-4-21>

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION IN OVERCOMING EDUCATIONAL LOSSES AND EDUCATIONAL GAPS

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ РОЛІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОДОЛАННІ ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА ОСВІТНІХ РОЗРИВІВ

Hryhorenko V. A.

*Graduate student at the Department
of Extracurricular Education
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State
University
Kyiv, Ukraine*

Григоренко В. А.

*аспірант кафедри позашкільної
освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Наслідки протипандемічних заходів та вплив жорстокої зтяжної війни призвели до виникнення і невпинного зростання освітніх втрат та розривів в системі української освіти на всіх її рівнях від дошкільної до вищої. Українські педагоги та науковці-освітяни не тільки констатують невтішні тенденції у вітчизняній науці, а й активно досліджують виклики та інтенсивно шукають шляхи протидії, зокрема і засобами позашкільної освіти, яка через свою гнучкість у формах організації та методах навчання, а також завдяки неформальному характеру організації освітньої діяльності може стати ефективним інструментом подолання освітніх втрат та розривів, що виникли в українській інституційній шкільній освіті.

Однак існує категоріально-понятійна невизначеність у концептах «освітні втрати» та «освітні розриви», тому необхідно залучення категоріального апарату і напрацювань філософії освіти до визначення ролі позашкільної освіти у подоланні освітніх втрат та освітніх розривів.

Мета – з'ясувати основні філософські засади у визначенні можливостей позашкільної освіти в контексті подолання освітніх втрат та освітніх розривів у сучасній українській освітній системі.

Використано теоретичне узагальнення та елементи порівняльного аналізу ключових підходів в освітній науці та практиці позашкільної освіти до подолання освітніх втрат та освітніх розривів в освіті України.

Аналіз найновішої освітньої наукової періодики засвідчив значну зацікавленість науковці у сфері педагогіки та філософії освіти у вивченні концептосфери щодо ролі позашкільної освіти у аспекті освітніх втрат та розривів, які за останні два роки посилюються в Україні через війну, яка триває.

Насамперед науковці зосередилися на теоретичному визначення поняття «освітні втрати» та «освітні розриви». Підсумовуючи такі дослідження, варто зважити на думку І. Круть, яка констатує, що під освітніми втратами насамперед розуміють недосягнення окремих запланованих результатів навчання через відсутність або обмеження доступу до навчання, а під освітніми розривами вбачають відмінність стосовно рівнів результатів навчання між різними групами школярів, що викликана сталими факторами, зокрема статтю, гендером, статусом, регіоном проживання, тобто загалом розриви – це неоднаковість у рівні середніх результатів навчання між групами, які наявні і у тому випадку, коли учні мають звичайний доступ до освіти, а втрати викликані обмеженим доступом до освіти [2].

У одному з нових наукових досліджень вітчизняні науковці-педагоги, провідні дослідники НАПН України О. Топузов, М. Головка, О.Локшина, наводять дані опитування учителів та учнів закладів загальної середньої освіти (550 вчителів математики та 560 учнів із 24 областей України), проведених Інститутом педагогіки НАПН України за допомогою технології гугл-форм для виявлення загальних тенденцій освітніх втрат в умовах воєнного стану, їхньої оцінки та вироблення механізмів їх подолання:

- «89% учнів 5–6 класів, 62% учнів 7–9 класів і лише 40% учнів 10–11 класів систематично виконують домашні завдання, які їм пропонують учителі в умовах дистанційного навчання;
- 20% учнів систематично пропускають навчальні заняття з різних причин;
- 12% учителів математики не мали змоги систематично перевіряти засвоєння учнями навчального матеріалу;
- 40% учителів констатували відставання за програмою;
- 45,7% вчителів вказали, що у них не залишилось часу для повторення матеріалу наприкінці року» [1, с. 8–9].

За іншими даними цих же авторів (опитування вчителів природничих предметів, проведене співробітниками відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти НАПН, яке охопило понад 7 тисяч

педагогів) близько 50% вчителів вказують на істотне зниження рівня навчальних досягнень учнів, а понад 75% вважають, що дистанційне навчання ускладнює формування практичних умінь і навичок [1, с. 9].

Тобто подолання освітніх втрат і розривів є актуальною проблемою для філософії освіти як науки, яка формує категорійний базис для педагогічної теорії і практики. Беручи до уваги фундаментальні напрацювання колективу науковців-авторів посібника «Філософія освіти» [4] у сфері філософського знання, що дозволяє шукати концептуальні підходи до вирішення проблем освіти на основі філософського аналізу, доєднавши досвід культури знань та епістемологій, парадигм, можна окреслити ключові філософські засади ролі позашкільної освіти у подоланні освітніх втрат і освітніх розривів, які базуються на основоположних принципах гуманізму, інклюзії, рівності та індивідуалізації освіти.

Позашкільна освіта створює можливість досить ефективно компенсувати прогалини у формуванні всебічно розвиненої особистості, які допускаються у формальній системі освіти (заклади загальної середньої освіти, передвищої та вищої освіти) у час глобальних викликів та потрясінь, адже позашкільна освіта у контексті філософської парадигми:

- застосовує гуманістичний підхід у навчанні і вихованні, орієнтуючись на винятковій важливості розвитку особистісного потенціалу кожного учня та підтримку його індивідуальної освітньої траєкторії, що дозволяє долати освітні втрати ефективніше;

- створює рівні можливості для учнів незалежно від їх віку, статі, соціального чи економічного статусу, фізичних можливостей, що сприяє зменшенню освітніх розривів, викликаних саме нерівністю доступу до якісних навчальних ресурсів у формальній освіті;

- ефективніше, ніж формальна освіта, враховує різноманіття інтересів, обдарованості та потенціалу учнів, компенсуючи прогалини, які з'являються внаслідок зрозумілої стандартизації програми шкільної чи університетської освіти, створюючи умови саме для розвитку унікальних навичок учня.

Позашкільна освіта реалізовує принцип філософії навчання протягом усього життя, надаючи можливість навчатися людям різного віку поза класними кімнатами у будь-який час, враховуючи, наприклад, потреби дорослих учнів, які працюють. Неформальна складова позашкільної освіти у філософському аспекті враховує концепції соціалізації, колективної діяльності та розвитку комунікативних навичок, допомагаючи долати психологічні бар'єри та наслідки фактичної і соціальної ізоляції через пандемію та війну.

Отже, філософські засади позашкільної освіти ґрунтуються на філософських концепціях (гуманізм, особистісні підходи, інклюзивність та рівність, навчання протягом життя), які допомагають долати освітні втрати та розриви завдяки орієнтації на індивідуальний розвиток особистості, забезпечення інклюзивності та соціалізації, а також навчання протягом життя У подоланні освітніх втрат та розривів ефективними є інструменти позашкільної освіти, зокрема гнучкість позашкільної освіти, її особистісний підхід до учнів різного віку залежно від інтересів і обставин дозволить залучити до ліквідації негативних тенденцій в освіті територіальні громади в Україні та українську діаспору за кордоном. Так, позашкільні форми освіти дадуть можливість учням, які відвідують заклади освіти за кордоном або навчаються дистанційно в зонах бойових дій чи під окупацією та бажають продовжувати навчання за українськими програмами дистанційно, опанувати одночасно (щонайменше частково) різні навчальні програми, знизивши перевантаження дітей завдяки зосередженню на особистісних зацікавленнях учнів та навчанні у вільний час та за можливості. Подальші дослідження будуть зосереджуватися на вивченні засобів подолання освітніх втрат та розривів, які може запропонувати українське позашкільля українським дітям в Україні та за кордоном.

Література:

1. Топузов О. М., Головка М. В Локшина О. І. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*. 2023. С. 5–13.
2. Круть І. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати? Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>
3. Міністерство освіти і науки України (09.05.2022). МОН презентувало проектні пропозиції для вирішення нагальних проблем української освіти у воєнний та післявоєнний періоди. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-prezentovalo-proyektni-propoziciyi-dlya-virishennya-nagalnih-problem-ukrayinskoyi-osviti-u-voynnij-ta-pislyavoynnij-periodi>
4. Філософія освіти : навчальний посібник / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенка [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 342 с.